

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
Національного університету «Одеська
юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23)

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента АНІКІНОЇ
Галини Володимирівни про дисертацію БАУРДИ МАРІЇ МИХАЙЛІВНИ
«ІПОТЕЧНІ ЦІННІ ПАПЕРИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право**

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан економіки України та необхідність розвитку фінансового ринку зумовлюють зростання ролі іпотечного кредитування як важливого інструменту інвестування. Водночас обмеженість довгострокових фінансових ресурсів потребує впровадження ефективних механізмів їх акумулювання, серед яких особливе місце посідає емісія та обіг іпотечних цінних паперів.

Іпотечне кредитування виступає дієвим механізмом забезпечення та підтримання балансу між інтересами суспільства, що полягають у поліпшенні житлових умов населення, інтересами банківської системи та кредиторів, а також інтересами держави, які проявляються у стимулюванні динамічного розвитку будівельної галузі та зростанні обсягів інвестицій в національну економіку.

В Україні інститут іпотечних цінних паперів сформувався як окремий різновид фінансових інструментів у сфері цивільного права внаслідок ухвалення комплексу нормативно-правових актів, спрямованих на регламентацію іпотечних правовідносин. У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій, орієнтованих на розбудову ринкової економіки, цей інститут набуває дедалі більшої ваги. Його розвиток забезпечує інституціональне зміцнення та динамічне функціонування одного з ключових сегментів національної економіки – ринку іпотечних цінних паперів.

У сучасній юридичній науці України комплексні дослідження, присвячені іпотечним цінним паперам у сфері цивільного права, практично не проводилися. Досі залишаються дискусійними питання, пов'язані з правовим режимом іпотечних цінних паперів, визначенням їхньої правової природи, колом суб'єктів ринку цінних паперів а особливостей регулювання їхнього обігу на фондовому ринку.

Вищезазначене обумовлює актуальність дисертаційного дослідження БАУРДИ Марії Михайлівни «Іпотечні цінні папери в цивільному праві України».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011- 2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр., як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у

людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широкою теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом наукових праць, положень українського та зарубіжного законодавства щодо іпотечних цінних паперів.

Форма, зміст та науковий стиль роботи свідчать про професійність дисертантки, вміння працювати з науковою літературою і аналізувати її, опрацьовувати національні та міжнародні нормативно-правові акти, судову практику. Авторка вдало показала навички формулювання власних теоретичних і практичних висновків та рекомендацій.

Необхідно відзначити відповідне темі та завданням роботи встановлення об'єкта та предмета дослідження, що в результаті сприяло формулюванню авторкою завершеної, актуальної наукової ідеї, обґрунтуванню нових за своїм змістом доктринальних тверджень і пропозицій.

Мета дисертаційної роботи полягає у визначенні концептуальних засад охорони іпотечних цінних паперів, дослідження їх правової природи та особливостей регулювання обігу на фондовому ринку, вирішення питань, пов'язаних із визначенням ролі і місця іпотечних цінних паперів у системі рефінансування та сек'юритізації, а також формулюванням пропозицій щодо удосконалення національного цивільного законодавства в частині охорони прав на іпотечні цінні папери.

В ході роботи авторкою були визначені завдання, які є послідовними та структурно логічними та з якими вона повною мірою впоралася. Відповідно до поставленої мети дисертантка формулює основні завдання, зокрема: розглянути становлення та розвиток законодавства про іпотечні цінні папери; розкрити правову природу іпотечних цінних паперів та визначити їх місце в системі цінних паперів; визначити особливості правовідносин, що виникають у зв'язку з обігом цінних паперів в Україні; охарактеризувати іпотечні цінні

папери як об'єкти цивільних правовідносин; визначити суб'єктів правовідносин у сфері обігу іпотечних цінних паперів; дослідити зміст правовідносин у сфері обігу іпотечних цінних паперів; визначити правові засади здійснення захисту прав на іпотечні цінні папери за законодавством України; дослідити особливості цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу іпотечних цінних паперів; сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері іпотечних цінних паперів.

Авторка дисертації успішно досягнула визначеної наукової мети, що призвело до розробки пропозицій щодо змін та доповнень до національного законодавства. Виконані завдання відображено як у змісті дослідження, так і у висновках, сформульованих на основі дослідження.

Дисертаційна робота **Баурди М. М.** характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Її змісту притаманна методична і концептуальна цілісність, гармонійність наукового викладу, в цілому позбавленого однобічних чи категоричних висновків. Авторка показала себе вдумливим, принциповим, уважним науковцем.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими. Вони зроблені з використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Під час дослідження використовувались наступні методи, такі як: історичний, діалектичний, порівняльно-правовий, системно-структурний та інші.

Структура дисертації зумовлена метою і предметом дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (255 найменувань) та додатків.

Повний обсяг дисертації становить 202 сторінки комп'ютерного тексту. Дисертація М. М. Баурди написана грамотно, сприймається легко і з інтересом, виконана на достатньо високому науковому рівні та належно

оформлена. Список використаних джерел оформлений відповідно до встановлених вимог.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором.

Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені в 16 наукових публікаціях, у тому числі 6 статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 2 статтях, опублікованих у зарубіжному періодичному виданні, та 8 тезах доповідей на наукових, науково-практичних конференціях.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження є науковою роботою, що вирізняється оригінальністю, цілісністю, високим рівнем наукових підходів до висновків, розробкою слушних пропозицій щодо вдосконалення законодавства. Дисертація БАУРДИ Марії Михайлівни є самостійною науковою працею, що базується на системних підходах до дослідження. У своїй дисертації здобувачка застосувала широкий спектр наукових джерел, міжнародні нормативно-правові акти, українське і зарубіжне законодавство, національну судову практику. Робота відповідає всім вимогам, які встановлені Міністерством освіти і науки України. В дисертації авторка сформувала низку важливих положень та висновків, які характеризуються науковою повнотою.

Дисертаційне дослідження є одним із перших спеціальних комплексних досліджень іпотечних цінних паперів у цивільному праві України.

Перший розділ дисертації присвячено огляду літератури та вибору напрямів дослідження.

Цінним є те, що авторка відстежує міжнародний досвід у сфері цивільно-правового обігу іпотечних цінних паперів у різних країнах світу, простежує основні тенденції в розвитку та становленні законодавства в даній сфері. Заслуговує на увагу той факт, що дослідниця наголошує на важливості врахування позитивного досвіду зарубіжних країн щодо правового

регулювання обігу іпотечних цінних паперів, який може бути адаптований для потреб України.

У другому розділі дисертації проаналізовано цивільні правовідносини, що виникають у зв'язку з обігом цінних паперів. Авторкою досліджено особливості іпотечних цінних паперів як об'єктів цивільних правовідносин; визначено перелік суб'єктів правовідносин у сфері обігу іпотечних цінних паперів; з'ясовано зміст цивільних правовідносин у сфері обігу іпотечних цінних паперів.

Авторка слушно підкреслює, що в ст. 4 Закону України «Про іпотеку» вказується, що державній реєстрації підлягає «обтяження нерухомого майна іпотекою». Законодавець вважає тотожними поняття державна реєстрація іпотеки і поняття державна реєстрація обтяження нерухомого майна іпотекою. Здобувачка звертає увагу, що видача заставної підлягає державній реєстрації, але закон не встановлює порядку державної реєстрації заставної. Тому робить логічний висновок, що не заставна підлягає реєстрації, а лише відомості про її видачу вносяться в державний реєстр речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (с. 102-103).

Оскільки іпотека поєднує в собі речові та зобов'язальні правовідносини, авторка цілком логічно розглядає наукову дискусію стосовно характеру іпотеки (с. 123 дис.). Дисертантка виділяє ознаки, які свідчать про речову та зобов'язально-правову природу цінних паперів.

В третьому розділі дисертаційної роботи «Відповідальність за порушення цивільних прав та охоронюваних законом інтересів у сфері обігу іпотечних цінних паперів» досліджено правові засади здійснення та захисту прав на іпотечні цінні папери; особливості цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу іпотечних цінних паперів. Основну увагу приділено способам та порядку захисту прав на іпотечні цінні папери, проаналізовано національне та зарубіжне законодавство в сфері правового регулювання окреслених правовідносин.

Заслужовує на увагу пропозиція автора, що з метою запобігання порушень у сфері обігу іпотечних цінних паперів на ринку, необхідно запровадити на законодавчому рівні більш суворі правила, що регулюють: 1) випуск цінних паперів; 2) реєстрацію цінних паперів; 3) роботу фондових ринків; 4) діяльність дилерів, брокерів та інших учасників індустрії цінних паперів; 5) суворі вимоги до проспектів емісій, а також до розкриття інформації тощо.

Визначено, що захист прав на іпотечні цінні папери здійснюється в передбаченому законом порядку, тобто за допомогою застосування належної форми, засобів і способів захисту. Юрисдикційна форма захисту прав на іпотечні цінні папери полягає у здійсненні відповідних дій у межах визначеної законодавством компетенції судом, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, а також нотаріусом. У межах юрисдикційної форми захисту виділяються загальний і спеціальний порядок захисту прав на іпотечні цінні папери, який за загальним правилом здійснюється в судовому порядку.

Автор не лише критично аналізує норми чинного законодавства України щодо іпотечних цінних паперів, але й висловлює пропозиції щодо їх вдосконалення.

В дисертаційній роботі є і інші цікаві висновки та пропозиції, що мають як теоретичне, так і практичне значення. Теоретичний матеріал дисертаційного дослідження влучно доповнюється прикладами судової практики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем вчення про іпотечні цінні папери;

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного законодавства України у сфері іпотечних цінних паперів;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного законодавства України, що регулюють іпотечні цінні папери;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Проблеми цивільного права», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні, а також у публікаціях Баурди М. М., які оприлюднюють результати наукової роботи, не виявлено порушень академічної доброчесності, у тому числі академічного плагіату, самоплагіату, фабрикацій чи фальсифікацій.

Авторка використала наукову літературу, нормативні акти та інші джерела, дотримуючись законодавства України про авторське право та суміжні права, та надала повну і достовірну інформацію про результати свого дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Враховуючи викладене, можна констатувати високий теоретичний рівень представленої дисертації та її практичне значення. При цьому, як і будь-яке оригінальне дослідження, окремі положення дисертаційної роботи Марії Михайлівни Баурди носять дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації.

1. У підрозділі 2.1 дисертаційного дослідження авторка окреслює ознаки цінних паперів як об'єктів цивільного права, проте не здійснює їх ґрунтовного аналізу. Водночас доцільним було б запропонувати й авторське бачення переліку ознак цінних паперів (с. 80-53 дис.);

2. Дисертантка аналізує позиції науковців стосовно існування цінних паперів в електронній формі, а також питання ототожнення документарних і бездокументарних цінних паперів. У ХХІ столітті, враховуючи повсюдну цифровізацію суспільних відносин, здобувачці доцільно було висловити

власну позицію щодо необхідності збереження паперової форми цінних паперів (с. 86-92 дис.);

3. У дисертаційному дослідженні детально проаналізовано один із різновидів іпотечних цінних паперів – заставну. Авторка констатує, що з моменту проголошення незалежності в Україні відсутній практичний досвід щодо випуску та подальшого рефінансування заставних на фондовому ринку (с. 102 дис.). У зв'язку з зазначеним доцільним видається окреслення кола проблем, що виникають у процесі емісії зазначеного цінних паперів, а також визначення необхідних змін до чинного законодавства з метою запровадження дієвого механізму реалізації заставних на практиці;

4. Авторка акцентує увагу, що незважаючи на десятирічний період з моменту ухвалення Закону України «Про іпотечні облігації», система іпотечного рефінансування в Україні так і не була повноцінно реалізована. На противагу цьому, у зарубіжних правопорядках цей інструмент успішно впроваджується, користуючись високим рівнем довіри як з боку державних інституцій, так і з боку інвесторів, а фінансові установи виявляють значний інтерес до створення дієвого механізму залучення довгострокових фінансових ресурсів (с. 112 дис.). Зазначене свідчить про недосконалість національних правових норм щодо використання іпотечних облігацій. При цьому авторка не конкретизує, які прогалини чинного законодавства необхідно усунути з метою забезпечення ефективного функціонування іпотечних облігацій як реального інструменту іпотечного рефінансування та який саме позитивний іноземний досвід правового регулювання в зазначеній сфері буде корисним для України;

5. Дисертантка зазначає, що пропонує класифікацію суб'єктів сфери іпотечних цінних паперів (с. 114-116 дис.), однак наводить лише їх перелік, а не систематизовану класифікацію. Окрім того, зміст роботи не дозволяє чітко встановити обґрунтування вибору саме такого переліку суб'єктів, а також залишає невизначеним правовий статус зазначених учасників ринку цінних паперів.

У цілому висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації **Баурди Марії Михайлівни**, адже здобувачкою було повністю вирішено поставлені завдання та досягнуто мету дослідження – визначено концептуальні засади охорони іпотечних цінних паперів, досліджено їх правову природу та особливості регулювання обігу на фондовому ринку, вирішено питання, пов'язані із визначенням ролі і місця іпотечних цінних паперів у системі рефінансування та сек'юритізації, а також сформульовано пропозиції щодо удосконалення національного цивільного законодавства в частині охорони прав на іпотечні цінні папери.

Загальний висновок щодо дисертації.

Дисертаційне дослідження **Марії Михайлівни Баурди** на тему «Іпотечні цінні папери в цивільному праві України» відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами). Дисертаційне дослідження є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, яке має істотне значення для науки цивільного права, а його автор – БАУРДА Марія Михайлівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:
професор кафедри приватного
права Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук,
доцент

Галина АНІКІНА

Підпис *Галини Анікіної*
ЗАСВІДЧУЮ:
вчений секретар університету.

Світлана Шиньківська

